

STM 1958

En musikalisk dagbok av Wilhelm Stenhammar

Av Julius Rabe

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

EN MUSIKALISK DAGBOK
AV WILHELM STENHAMMAR

NYÅRET 1891 anlade Wilhelm Stenhammar en kompositionsförteckning i en i hårt pappband bunden anteckningsbok i 4: o.¹ Papperet är av hög kvalitet och de olinjerade 176 sidorna har en storlek av ca 18,5 × 22,2 cm.

Denna katalog inledes med en »Förteckning på av mig utförda kompositioner eller kompositionsstudier», omfattande 9 sidor. Genom viking har sidorna delats i en vänster- och en högerhalva. Till vänster står kompositionernas beteckning, medan högra halvan, som inte utnyttjats fullständigt, upptar anmärkningar om de på vänstersidan omnämnda kompositionerna. På den tionde sidan börjar en »Musikalisk dagbok», som på fem sidor föres fram till april 1892.

Här återges Stenhammars anteckningar in extenso. Den konventionella stavningen är moderniserad, men eljest har största möjliga trohet mot originalet eftersträfvats.

Wilh. Stenhammar

MUSIKALISKT

*Förteckning på av
mig utförda kompositioner
eller kompositionsstudier*

(Mina första studier i harmonilära gjorde jag under ledning av en fröken Öberg, en gammal snäll, samvetsgrann tant, för vilken jag skrev tillsammans med mina kusiner, Elsa och Siegfried Stenhammar. På uppmaning av henne försökte jag mig även på att komponera. Mina första kompositioner äro några små visor, komponerade 1878—79. Däribland:)

1879. April: »*Vallflickans visa*».

1880. Maj: *Sonat*. C-dur Allegro moderato. — Andante. — *Menuetto*. Allegretto. — *Rondo*. Allegretto.

¹ Författaren av dessa rader erhöi denna anteckningsbok någon gång i början av 1940-talet såsom gåva av tonsättarens änka, fru Helga Stenhammar — förmodligen såsom tack för ett par föredrag i radio om Stenhammar.

1880. December: *Fantasi* för pianoforte, A-moll.
1881. Mars-Maj. Sonat. C-moll. Allegro. — Andante. — *Finale*. Allegro.
Prinsessan Törnrosa.
Ofullbordad opera i tre akter, text av Z. Topelius.
Av *första akten* finnes: Marsch. — Aria. — Duett. — Vaggvisa med Kör. — Final (fragment).
Av *andra akten*:
Duett. — Trio. — Final (fragment)
Av *tredje akten*:
Introduktion och romans. — Recit. — Duett. — Trio (fragment)
1883. Mars: Till skogsstjärnan. Blandad kvartett.
Text av Gellerstedt.
1883. Maj—Juni: *Sonat* för pianoforte, Ass-dur. — Allegro. — Adagio. — Presto marcato. — *Rondo*. Allegretto.
1884. Maj: *Hjertegläd*. Visa. Text av Gellerstedt.
- 1884? *Novembersnö*. Blandad kvartett.
Text av Gellerstedt.
1885. *Bäckarna*. Blandad kvartett.
I skogen vill jag vandra. Visa.
Båda med text av Gellerstedt.
1886. Januari: *Ach, wie ist es möglich denn*. Visa.
Texten till denna visa lär vara en tysk folkvisa. Hade jag vetat det, så hade jag aldrig skrivit den.
1887. Augusti: *Just som jeg favned dit liv*, visa med text av Björnson.
9 Nov.: *Kärt är att råka dig, nattviol*, visa med text av Gellerstedt.
Jul: Clärchens visa »Freudvoll und leidvoll» ur Göthes *Egmont*.
1888. Januari: Davids 39:de psalm, vers 5—6, komp. för blandad kvartett.
Komp. till tant mormor Nyströms begravning. Sjöngs då av syskonen och Bob. — Bättre för blandad kör.

1888. Jan. 26: *Die Rose, die Lilje, die Taube, die Sonne*, visa (Heine).
Tillägnad Bagis. Återfinnes i en viscykel kallad »Junge Liebe» tillägnad Sigrid och Atte på deras bröllopsdag.
- April? : *Die Wallfahrt nach Kevelaar*, von H. Heine, komponiert für eine Singstimme mit Orchesterbegleitung.
Denna komposition har jag instrumenterat utan någon som helst ledning. Vansinnigt men friskt!
- April 24: *Bryllupsvisa* (Björnson) Trio för Sopran, Alt och Tenor. a capella.
Till Bob och Anna på deras bröllopsdag.
- April 25: *Lokkeleg*, (Björnson) visa.
- Maj 4: *Aftenstemning* (Björnson) visa.
- Juni 7: *Holder du af mig*. (Björnson) visa.
Till Sigrid och Atte på deras förlovningsdag, 8 Juni.
- Juni 9: *Ich will meine Seele tauchen*. (Heine) visa.
Återfinnes i »Junge Liebe».
- Juli 6: *Wenn zwei von einander scheiden* (Heine) visa.
- Aug. 24: *Sie liebten sich Beide*, (Heine) visa.
1888. Sept.: *Två klaverstycken*. A-dur. — F-dur.
Nov. 14: *Oben wo die Sterne glühen* (Heine) visa.
Nov. 22: *Liksom en lärka* (Gellerstedt) visa.
Till syster Cissi.
Nov. 26: *Die Lehre*, (Heine) visa.
Till Tusse.
Dec. 4: *Ballad*. (Melin) visa.
Till Selma Söhrling.
1889. Jan. 7: *När sol går ned* (Melin) visa.
Jan. 28: *Irmelin Rose* (Jacobsen) visa.
Mars: *Ensam* (Melin), visa.
Mars: *Im wunderschönen Monat Maj* (Heine). visa.
Se »Junge Liebe».
Maj 27: *Ich lieb eine Blume*, (Heine), visa.
Juni 14: *Killebukken*, (Björnson) visa.
Juni 24: *Es hat die warme Frühlingsnacht* (Heine), visa.

1889. Juni 27: *I bygden er der uro*, (Björnson), visa.

Juni 28: *Det var slig en vakker Solskinsdag*. (Björnson), visa.

Juni: Första satsen till en *stråkkvartett*. A-moll.

Vintern 1888—89: Kompositionsstudier för kapellmästar J. Dente: *Nederländsk kontrapunkt*.

Vintern 1888—89: *Han fik ej lov til at lægge ud*, Ballad för Baryton och orkester. Text av Björnson.

Prinsessan och Svennen. Sagodikt av K. A. Melin komponerad för Soli, Kör och orkester. Påbörjad 1886? Forsatt och avslutad 1888—Sept. 89.

Ganska dålig, tror jag.

Förtvivlat tråkigt.

Tillägnad Knut Andersson. Någoting alldeles vansinnigt våldsamt. Ganska bra tycker jag för resten, men outförbart.

»För silver och guld jag sjunger
ej,
jag sjunger för att hjärtat mig
tvingar.
Jag söker ingen annan lön, o
nej,
än att sången ett gensvar
bringar.»

Hela min själ har jag lagt fram i det stycket; ingen under därför att där är så mycket som är fult och så mycket som är vackert.

1889. På hösten 89 började jag skriva för kapellmästare A. Hallén: Kontrapunkt: Rytmska figurerade koraler för stråkkvartett, tvåstämmiga inventioner för piano m. m.

1890. Komposition: Januari: »*Ro, ro, ögonsten*» (Gellerstedt) visa.

Mars: »*Aus meinen Thränen spriessen*» (Heine) visa.

April: »*Du liebst mich nicht*» (Heine) visa.

Maj: »*Mädchen mit dem rothen Mündchen*» (Heine) visa.

Maj: »*Ein Fichtenbaum steht einsam*» (Heine) visa.

Juni: *Epilog*: ur Heines »die Nordsee», visa.

Juni: »*Du bist wie eine Blume*», (Heine) visa.

Dessa sex visor höra alla till cykeln »Junge Liebe», tillägnad Sigrid och Atte den 8 Juni 1890, och innehållande följande visor:

»Im wunderschönen Monat Mai», — »Aus meinen Thränen spriessen», — »Die Rose, die Lilje, die Taube, die Sonne», — »Ich will meine See tauchen», — »Du liebst mich nicht», — »Ein Fichtenbaum steht einsam», — »Mädchen mit dem rothen Mündchen», — *Epilog*, — »Du bist wie eine Blume», — samtliga ur Heines »Buch der Lieder».

1890. Våren: under kapellmästar Halléns ledning: *Marsch* (C-dur) för stor orkester, (klaverskiss).

Vals (C-dur) för piano.

Våren och sommaren: *Sonat* (g-moll) för piano: Allegro vivace e passionato. — *Romanza*, Andante quasi adagio. — *Scherzo*, Allegro molto. — *Rondo*, Allegroissimo.

(Juni: »Ein Sommermärchen», symphonische Dichtung für orkester von Andréas Hallén. Arrangement för pianoforte och fyra händer av Wilh. Stenhammar.)

Augusti: *Tre körvisor* a capella, till text av J. P. Jacobsen: *September*. — *I Seraillets Have*. — »Haude jeg, o havde jeg en Dattersøn, o ja!»

Hösten: *Prinsessan och Svennen* av K. A. Melin: Första avdelningen, *I rosengården*, omarbetad och instrumenterad.

Uppförd: Stockholm, Filharmoniska sällskapet, 16 Febr. 1892.²

Vintern 1888 — 89.

Han fik ej lov til at lægge ud. Ballad för Baryton och orkester. Text af Björnson.

Prinsessan och Svennen.

Sagodikt af K. A. Melin komponerad för Soli, Kör och orkester.

Påbörjad 1886? Förtvillad och avslutad 1888 — Sept. 89.

Tillägnad Knut Andersson. Någoting alldeles vansinnigt våldsamt. Ganska bra tycker jag för resten, men outförbart.

»För silver och guld jag sjunger ej,
jag sjunger för att hjärtat mig tvingar.
Jag söker ingen annan lön, o nej,
än att sången ett gensvar bringar.»
Hela min själ har jag lagt fram i det stycket; ingen under därför att där är så mycket som är fult och så mycket som är vackert.

December: *Julnatten*, melodi av Fr. Thomé, bearbetad och instrumenterad för stor orkester av Wilh. Stenhammar.

Uppförd på Filharmoniska symfoniorkesterns konsert, den 30 Dec. 1890.

Stockholm, nyår 1891.

MUSIKALISK DAGBOK

Påbörjade eller under arbete varande kompositioner:

Requiescat, dikt av Edv. Fredin. För Barytonsolo och orkester.

Jerusalem, dikt av K. A. Melin. För Tenorsolo, kör och orkester.

Klaverkonsert (D moll); (Endast några sidor skizz).

1891. Vårtermin: Första satsen av en klaverkvartett, Ess-dur.

April: *Flores och Blanzefflor*, Dikt av Oscar Levertin komp. för Baryton solo och Orkester.

I Maj 1891 spelade jag på ett musikföredrag hos Richard Andersson: *Beethovens* Ess-dur-konsert; *Schumanns* Kinderscenen; Etuder av *Chopin*: C-dur, E-dur, Gess-dur, Ess-dur och C-moll (ur Op. 10); *Siegmunds* Liebesgesang av *Wagner-Tausig*; Toccata D-dur av *J. S. Bach*. — Några dagar sednare på en soaré för välgörande ändamål (konstnärligt):

Bachs Toccata; Etuder av *Cramer*: G-dur, B-moll, B-dur; Impromptu av *Chopin*, Fiss-dur op. 36 (?); *Min egen* G-moll sonat; *Beethovens* Ess-dur-konsert.

Ytterligare kompositionsprojekt (Juli 91):

Klaverkonsert (H-moll), åt Manolita de Anduaga.

Sonat (B moll); (första motivet)

Första motivet till en vårsymfoni eller symfonisk dikt. Titel: »När våren bryter». Motto (av Björnson):

»Jeg vælger mig april!
i den det gamle falder,
i den det ny får fæste;
det volder lidt rabalder, —
dog fred er ej det bedste,
men att man noget vil!
Jeg vælger mig april.
fordi den stormer, fejer,
fordi den smiler, smelter,
fordi den ävner ejer,
fordi den kræfter vælter, —
i den blir somren till!»

² Nederst på sidan finns införd en anteckning med rött bläck: »De med rött bläck gjorda anmärkningarna äro av senare datum.» Detta hänför sig till anmärkningen om uppförandet av »I rosengården». Någon ytterligare anmärkning infördes aldrig, innan anteckningarna definitivt upphörde.

Snöfrid: Dikt av Viktor Rydberg, För Soli, Kör och Orkester. Påbörjad den 16 Juli. Partituret avslutat den 5 September.

Oktober—December:

Två satter av en orkestersuite: (Prélude och Bourrée) skizz och partitur.

1892. 2 Februari:

Tredje (Aulinska) kammarmusiksoarén. Spelade Saint-Saëns' Amollkvintett.

6 Febr.:

Symfonikonsert på Kungl. Operan. Spelade Brahms Dmoll-konsert.

16 Febr.:

Filharmoniska sällskapets andra abonnementskonsert, varvid bland annat uppfördes

»I Rosengården».

Solister: Fru Louise Pyk och herr Olof Lemon.

1892. Mars.

»Lad Vaaren komme mens den vil», visa (text av J. P. Jacobsen).

1892. 12 April.

Konsert i Vetenskapsakademiens hörsal, med biträde av Selma Ek och Tor Aulin.

Program:

J. S. Bach: Toccata, D-dur. — *Beethoven*: Sonat, op. 110. — *Jensen*: Ur »Erotikon», op. 44: a) Eros, b) Kypris. — *Brahms*: Sonat för piano och violin, op. 108, Dmoll (Aulin och jag). — *Wilh. Stenhammar*: Visor med pianoackompanjemang: a) Ballad (K. A. Melin), b) Aftenstemning (Björnson), c) Lokkeleg (Björnson) (Selma Ek). — *Chopin*: Ballad, op. 38, 3 Mazurkas, C-dur, Ciss-moll, Fiss-moll.

1892. 20 April.

Filharmoniska sällskapets tredje abonnementskonsert. Spelade Ruffs a-mollkvintett tillsammans med Aulinska kvartetten.

26 April.

Biträde vid en soaré, given av fröken Emma Skärlén. Spelade Gades d-moll-sonat med Aulin, solo: Impromptu, fiss-dur, och två étuder av Chopin.

28 April.

Biträde vid en konsert, given av fröken Dagmar Edman. Spelade Schumanns »Pappillons» och tvänne Wagnertranskriptioner: »Siegmunds Liebesgesang» och »Walhall».

Stråkkvartett, G-dur, påbörjad i April.

Få se, om och när den blir färdig.

En del av de i Stenhammars förteckning förekommande sångerna har sedermera utgivits i tryck, men eftersom ifrågavarande ungdomsmanuskript inte är bekanta, kan man inte avgöra i vilken utsträckning de underkastats omarbetning före publiceringen.

Tryckta är följande nummer:

»Kärt är att råka dig, nattviol», komp. 9/11 1887. Tryckt hos Carl Gehrman's musikförlag under titeln »I skogen», vilken är rubriken på den diktcykel av A. T. Gellerstedt, varur texten hämtats.

»Ballad» (K. A. Melin), komp. 4/12 1888. Gehrman's.

»När sol går ned» (K. A. Melin), komp. 7/1 1888. Gehrman's.

»Lokkeleg» (Björnson) och »Aftenstemning» (Björnson), komp. 25/4 resp. 4/5 1888. Tryckta under titeln »Två visor ur En glad gut av Björnsterne Björnson», på Abr. Lundquists Musikförlag. Tillägnade sångerskan Selma Ek, som sjöng den på Stenhammars konsert den 12 april 1892, den första han gav i eget namn.

»Irmelin Rose», komp. 28/1 1889. Tryckt hos Nordisk Musikforlag i häftet »To digte av J. P. Jacobsen, op. 10».

»Sie liebten sich beide», »Ich lieb' eine Blume» och »Ein Fichtenbaum steht einsam» (samtliga med text av Heine), komp. resp. 28/8 1888, 27/5 1889 och maj 1890. Tryckta hos Nordisk Musikforlag med titeln »Drei Lieder von Henrich Heine, op. 17».

»Tre körvisor» (J. P. Jacobsen), komp. augusti 1890. Gehrman's.

»Flores och Blanzeflor» (Oscar Levertin), komp. april 1891. Tryckt i partitur och klaverutdrag hos Nordisk Musikforlag. Över första notsystemet står: »Willh. Stenhammar. Op. 3».

»Snöfrid» (Viktor Rydberg), komp. 16/7—5/9 1891. Tryckt i klaverutdrag hos Nordisk Musikforlag som op. 5.

Den enligt förteckningen år 1883 komponerade pianosonaten i Ass-dur kan av tempobeteckningarna att döma inte vara identisk med den som op. 12 utgivna pianosonaten i samma tonart.

Några av de i dagboken omnämnda kompositionerna finns i Stenhammardepositionen i MAB. Det är fallet med:

1879 »Vallflickans visa».

1880 Sonat C-dur.

1881 Sonat i c-moll.

1888 Davids 39:de psalm.

»Die Wallfahrt nach Kevlaar».

1889 »Han fik ej lov til at lægge ud».

1891 Två satser av orkestervit.

Alla dessa föreligger i manuskript utom den allra första, »Vallflickans visa», som är ett tryck utan ursprungsbeteckning och alltså möjligen kan vara ett privattryck eller ett utrivet blad ur någon publikation.

Emellertid må anmärkas att denna Stenhammars förteckning av sina barndomskompositioner inte är fullständig, och egendomligt nog tycks han ha glömt bort ett tidigt tryck av två små visor. De finns i en vackert

bunden liten volym med titeln: »Bilder ur Djurens Lif. Samlade och utgifna av Eugénie. Med 26 planscher. Stockholm 1883. O. L. Svanbäck's boktryckeri.» En annan upplaga har titeln »Bilder . . . för skolan och hemmet», och utgivarinnan anges endast av initialen E, med en herftig krona över bokstaven.

Eugénie är givetvis Oscar I:s dotter Eugénie (1830—1889). Det stenhammarska hemmet hade nära förbindelser med prinsessan. Wilhelm Stenhammars mor, Louise Rudenschöld, hade en yngre syster, Adèle, som var hovfröken hos prinsessan från 1866 till dennas död. Eugénies religiösa och filantropiska intressen var inte främmande för familjen Stenhammar, vars pietistiska sympatier vitsordas i tonsättarens av Moses Pergament publicerade autobiografiska skiss.³ Det tycks också ha funnits ett personligt vänskapsförhållande mellan prinsessan och tonsättarens mor. En av Eugénies tryckta kompositioner är tillägnad »Enkefru Louise Stenhammar, f. Rudenschöld». Den ingår i en samling »Andliga Quartetter» och heter »Korsvägen».

I sin bok om prinsessan Eugénie berättar Ellen Hagen,⁴ att familjen Stenhammar om somrarna gästade prinsessans sommarhem Fridhem utanför Visby, där hennes hov blev en »Academie för alla de sköna konsterna». Den lille Wilhelm Stenhammar representerade musiken, några unga arkitekter, bland dem Ferdinand Boberg och Ernst Stenhammar, målade och sjöng. »Hovfröken Rudenschöld skulpterade och prinsessan själv både komponerade, musicerade, målade, skulpterade och skrev vers.»

Den sångkvartett, som tonsättarens dagbok nämner 1883, »bestående av mina båda systrar, min bror Ernst och arkitekten Boberg, vanligen kallad Bob», var också med hos prinsessan Eugénie på Fridhem. I Ellen Hagens berättelse talas om »deras underbart sköna röster». Kvartetten »hade en rik repertoar, dess egna medlemmar kunde med lätthet skapa musik, prinsessans tondikter blevo genom dem först hörda, och Knut Byström (denne lovande kompositör dog ung) hade satt musik till många av Gellerstedts små utsökt fina poem».

Även Sven Scholander har i sin bok »Visan, lutan och jag» (1933) några notiser om den »s. k. stenhammarska blandade kvartetten», där Bellis (Gabriella) sjöng sopran, Cissi (Cecilia) alt och Ernst Stenhammar tenor. Bas var Ferdinand Boberg, som också var kvartettens musikaliske ledare. Repertoaren var till största delen »hemmagjord, d.v.s. kompositörerna tillhörde den trängsta familje- och vänkretsen: Wilhelm Stenhammar, Erik Scholander, Knut Byström, Carl Axel Nyström, Ferdinand Boberg m. fl., vilkas verk nu ligga begravna i någon skrivbordslåda — Gud vet var?»

³ Musikmänniskor, red. av F. H. Törnblom, Upps. 1943, s. 150.

⁴ Ellen Hagen, Prinsessan Eugénie, Sthlm 1929.

Med de nära förbindelser, som alltså existerade mellan prinsessan Eugénie och den stenhammarska familjen, var det helt naturligt att prins Gustafs syster skulle ta underbarnet Wilhelm Stenhammar under sina vingars skugga och ge plats för ett par av hans visor i en av sina filantropiska publikationer. Även texterna i Stenhammars visor hör samman med kretsen kring prinsessan. Den ena av dem, »Fågeln på frusen gren», är signerad L. S., och bakom dessa initialer döljer sig med säkerhet Lina Sandell, som var en av prinsessan Eugénies närmaste vänner och redan bekant för »Tryggare kan ingen vara», »Bred dina vida vingar» och andra religiösa sånger. Texten till den andra visan, »Lärkan», är undertecknad med initialerna O. v. F. — med största sannolikhet den mångsidigt humanitärt intresserade pedagogen och arkiariaren i riksarkivet Otto von Feilitzen.

Givetvis är musiken till dessa visor barnslig — liksom deras texter, som måste anses skäligen joltiga — och det är omöjligt att avgöra i vilken grad lärarinnan, fröken Öberg, ingripit i deras utformande. Men antingen den lille Wilhelm själv eller fröken Öberg kommit på slutfallet i »Fågeln på frusen gren», så är det inte utan sitt intresse att man här möter ett frapperande, romantiskt kvintslut. Man kan föreställa sig att 12-åringen med undran lyssnat till dessa mörka klanger och känt in i dem ett övermått av barnsligt vemod.

Detta att lyssna till klangens egenvärde är ett karakteristiskt drag, som man finner mångenstädes hos den mogna Stenhammar, exempelvis i den första av Runebergssångerna op. 8 (»Lutad mot gärdet») eller i första satsen av stråkkvartetten nr 4 i a-moll.

Efter en repeterad fyrtaktsfras, byggd på en g-mollkadens, kommer denna slutfras:

men min lilla vi... sa sjunger jag än - då; ja än - då.

Upprepningen av versens sista ord finns redan i L. S:s text och återkommer i varje strof.

Några personnamn i den stenhammarska dagboken kan kort kommenteras.

Hos prinsessan Eugénie på Fridhem gjorde Stenhammar sannolikt bekantskap med sångerskan Selma Söhring. Hon var yngsta dotter

(f. 7/2 1860) till domkyrkoorganisten i Visby Wilhelm Söhring, som med sin familj enligt Birger Anrep-Nordin⁵ ofta var inbjuden till Fridhem. Tydligt har Selma Söhring varit en flitig medverkande i Musikaliska Sällskapet, där hon antogs till elev 1874. Omkring 1885 erhöi hon »en större summa» ur sällskapets fond för sina fortsatta musikaliska studier. Vid en konsert i sällskapet den 21 maj 1889 sjöng hon enligt Anrep-Nordin en »Ballad» av P. U. Stenhammar. Sannolikt föreligger här en förväxling — det kan förmodas ha rört sig om Wilhelm Stenhammars »Ballad» (Stolts Adelin), som tillkommit några månader tidigare och tillägnats just Selma Söhring. Någon ballad av P. U. Stenhammar är inte bekant.

»Tant mormor Nyström», till vilkens begravning den 7 januari 1888 Stenhammar skrev en fyrstämig sättning av Davids 39:e psalm, var fru Eva Nyström, född 1802 som dotter till hovciiselören F. Rung och gift med överintendenten och sekreteraren vid konstakademien Per Axel Nyström. Deras dotter Karin ingick äktenskap med sin kusin, den märkligt mångsidige Fredrik Wilhelm Scholander, som blev sin svärfars efterträdare som akademisekreterare. Deras barn var lutsångaren Sven Scholander och Anna Scholander, som 1888 gifte sig med arkitekten Ferdinand Boberg. Denne tillhörde som nämnts den »stenhammarska vokalkvartetten», vilken enligt Sven Scholander (a. a.) räknades till den trängre umgängeskretsen i Eva Nyströms hem — en uppgift som för övrigt vitsordas av begravningsnotisen i Stockholms Dagblad.

I den scholander-nyströmska familjen odlades ett livligt sällskapsliv, där intresset för konst, litteratur och musik bestämde tonen. Att den unge Wilhelm Stenhammar tillhörde denna umgängeskrets, kan anses säkert och de intryck som han där blivit delaktig av har tvivelsutan bestämt väsentliga drag i hans konstnärliga profil. I första hand tänker man därvid på mångsidigheten i de konstnärliga intressena, där musiken endast var ett av flera angelägna konstnärliga uttrycksmedel. Den skepsis mot musikens självhärlighet, som Stenhammar under senare delen av sitt liv ofta lade i dagen, grundlades redan i denna ungdomstid.

Vänskapen med Ferdinand och Anna Boberg varade livet ut, och det må endast erinras om att Anna Boberg, liksom sin far Fredrik Wilhelm Scholander en entusiastisk och mångfrestande natur, skrev libretton till Stenhammars »Tirfing» — en text som genom sin hämningsslösa romantik väl knappast kan kallas säker i smaken.

Ett namn inom denna krets var också A. T. Gellerstedt, vilken såsom arkitekt var lärjunge till F. W. Scholander. Hans stillfärdiga poem var säkerligen bekanta och uppskattade bland dessa vänner. Visserligen hade hans två första diktsamlingar publicerats redan 1871 och 1881,

⁵ Musikaliska Sällskapet i Visby 1815—1915, Visby 1916.

men den unge Stenhammars intresse för Gellerstedts dikter bör ha, om inte föranletts, så i varje fall befordrats genom denna personliga anknytning. Kompositionsförteckningen upptar från 80-talet inte mindre än åtta nummer med Gellerstedt-texter.

Enligt Ellen Hagen skulle även den begåvade, tidigt bortgångne Knut Byström ha komponerat Gellerstedt-visor. Om denne unge musiker är tills vidare så gott som intet bekant.

Såsom dokument till Wilhelm Stenhammars ungdomshistoria är denna anteckningsbok av största värde. Den uppenbarar redan i hans pubertetsår en kompositorisk aktivitet, vars omfattning hittills inte varit bekant. Rörande är den gymnasistidealitet som här och där kommer till uttryck i anmärkningarna. T. ex. citatet ur »Prinsessan och svennen», där Stenhammar identifierar sig med svennen i dikten, som inte sjunger för silver och guld utan blott för att få ett gensvar, och den därtill knutna reflexionen att det i denna musik finns så mycket både vackert och fult därför att tonsättaren lagt in hela sin själ däri. Eller den egenomliga inställningen till folkvisetexten som omnämns för januari 1886, »Ach, wie ist es möglich denn». Stenhammar var senare misstänksam mot allt tyskeri,⁶ men det kan knappast ha varit aktivt här, eftersom han under dessa år komponerade en hel rad Heine-dikter och Goethes Clärchen-visa. Han var heller inte immun mot dåtidens wagnerberusning. Såsom framgår av dagboken spelade han på sina första konsertprogram flera wagnertranskriptioner.

Dagboken ger också i allo ett vittnesbörd om hans brådmogenhet. Veckorna omkring sin 21-årsdag den 7 februari 1892 framträder han som kammarmusikspelare med Aulinska kvartetten, är solist i Brahms' d-mollkonsert vid en av Hovkapellets symfonikonsserter på Operan och får första delen av »Prinsessan och svennen» uppförd av Filharmoniska sällskapet. En sådan start finns knappast motstycke till i svensk musikhistoria.

Julius Rabe

⁶ Politiskt sett sympatiserade han med den liberala radikalismen.